

Економіко-статистичний аналіз ціноутворення на ринку хлібобулочних виробів в період повномасштабної війни в Україні

Черноусова Жанна Трохимівна, к.ф.-м.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-0769-9048

Климович Ольга Романівна, студент
ORCID ID 0000-0001-5422-8578
КПІ ім. Ігоря Сікорського, Україна

В умовах сучасного економічного середовища, де ринкові механізми взаємодіють з державним регулюванням, важливим аспектом є аналіз ціноутворення на стратегічно важливі товари, такі як хлібобулочні вироби. Кореляційний та факторний аналіз виявляються ключовими інструментами для розуміння динаміки ціноутворення у цьому сегменті ринку, а також для оцінки впливу державного регулювання на цей процес.

У даному дослідженні спробуємо глибше розібратися в механізмах регулювання цін на хлібобулочні вироби через призму кореляційного та факторного аналізу, розглядаючи взаємозв'язки між цінами, виробничими витратами, економічними та соціальними факторами. Такий підхід допоможе краще зрозуміти роль державного втручання у формування цін на стратегічно важливий продукт, яким є хлібобулочна продукція.

Для дослідження впливу різноманітних факторів ціноутворення на хлібобулочні вироби та розгляду ролі державного регулювання в цьому процесі, ми застосовуємо програмне забезпечення Minitab. Цей програмний продукт надає засоби для системного аналізу та обґрунтування висновків, сприяючи глибшому розумінню механізмів ціноутворення на ринку хлібобулочних виробів під впливом регулювання з боку держави.

Розглянемо дані, які будуть використовуватись у дослідженні (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка економічних показників та ціноутворення на хлібобулочні вироби за період з лютого 2022 року по червень 2023 року

Дата	Обмінний курс (грн./дол.)	Індекс споживчих цін на хліб (%)	Середні ціни на батон (500г) (грн.)	Доходи бюджету України (млн. грн.)	Прожитковий мінімум (грн.)	Облікова ставка НБУ (%)	Вартість борошна пшеничного (грн./кг)	Обсяг реалізованих виробів (млн. грн)
01.02.2022	28,4555	101,6	18,63	119056,3	2393	10	15,65	1625,9
01.03.2022	29,2549	104,5	18,93	120597,4	2393	10	16,81	1290,5
01.04.2022	29,2549	103,1	19,67	83602,9	2393	10	18,04	1522,6
01.05.2022	29,2549	102,7	19,74	107455,2	2393	10	18,34	1551,1
01.06.2022	29,2549	103,1	20,27	108178,6	2393	10	18,29	1642,3
01.07.2022	29,2549	100,7	20,64	178787	2508	25	17,89	1778,2
01.08.2022	36,5686	101,1	20,74	224479,2	2508	25	17,41	1831,5
01.09.2022	36,5686	101,9	20,86	220363,6	2508	25	17,23	1906,9
01.10.2022	36,5686	102,5	21,06	85518	2508	25	16,94	1938
01.11.2022	36,5686	100,7	21,25	139938,4	2508	25	16,73	1905,7
01.12.2022	36,5686	100,7	21,48	310116,1	2589	25	16,79	2073,5
01.01.2023	36,5686	101,4	21,83	121449,5	2589	25	16,85	1961,2
01.02.2023	36,5686	100,9	21,95	284178,9	2589	25	16,71	1866,2
01.03.2023	36,5686	100,7	22,14	525888,4	2589	25	16,68	2198,6
01.04.2023	36,5686	100,3	22,3	787536,7	2589	25	16,62	2076,7
01.05.2023	36,5686	100,1	22,25	1060965	2589	25	16,55	2131,1
01.06.2023	36,5686	100,2	22,33	1302394	2589	25	16,4	1975,5

Джерело: створено авторами на основі даних [1],[2]

Можемо стверджувати, що у розглянутих вище даних вказано вартість пшеничного борошна вищого гатунку, яке зазвичай застосовується у випічці хліба.

Протягом розглянутого періоду, обмінний курс гривні до долара показує мінливість, а з вересня 2022 року спостерігається стрімкий його ріст. Індекс споживчих цін на хліб та середні ціни на батон зросли в першому кварталі 2022 року, стабілізувавшись на певному рівні після цього. Загальний обсяг доходів бюджету України збільшується, досягаючи максимального значення в січні 2023 року. Прожитковий мінімум і облікова ставка Національного банку України також зростають протягом року. Вартість борошна за кілограм практично залишається незмінною. У той же час обсяг реалізованих хлібобулочних виробів збільшується, що свідчить про певний позитивний розвиток в цьому секторі економіки.

В Україні раніше застосовувалась практика цінового контролю певних видів продовольчих товарів з боку держави, однак у 2017 році було скасовано державне регулювання цін деяких соціально важливих товарів. Згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 19.06.2023 №650 встановлено контроль за цінами на соціально значущі продукти, зокрема борошно пшеничне вищого сорту та батон, тобто максимальний розмір торговельної націнки не повинен перевищувати 10 %. Підприємці та економісти висловлюють обурення втручанням держави в ціноутворення, вважаючи, що ринок самостійно регулює ціни. Зазначається, що цей контроль викликає певні турбулентності на ринку та може вплинути на інфляційні процеси в країні. Урядові заходи також супроводжуються високими штрафами для порушників, і Держпродспоживслужба повідомляє про понад 1 мільйон гривень штрафів, накладених на суб'єктів господарювання за порушення цінових правил[3].

Українські виробники, маючи значні запаси зерна, систематично підвищують ціни на продукцію. Різноманітні складові виробництва батона, разом із зростанням тарифів на електроенергію, призводять до постійного дорожчання цього стратегічного продукту.

Ріст вартості на пшеницю 2 класу є серйозною проблемою для вітчизняних пекарів, адже саме цей клас зазвичай застосовують для випікання більшості видів хліба. На внутрішньому ринку зафіксовано, що кількість такої пшениці не є достатньою, призводячи до недоотримання пекарнями приблизно 1 мільйона тонн цього сировинного матеріалу.

Ціни на хліб ймовірно піднімуться через зростання вартості енергоресурсів та пального, а також встановлення податків на рівні показників січня 2022 року. Крім того, пекарські підприємства стикаються з недостатністю кваліфікованих кадрів, а зарплати в цій сфері наразі досить низькі для забезпечення збереження робочої сили. Підвищення заробітних плат може стати критично важливим фактором для збереження персоналу.

Вже зараз спостерігається зростання цін на різні види хліба, середнього рівня зростання становить 3 % за період війни. Прогнозується, що ця тенденція продовжиться, і до кінця року ціни на хліб можуть зрости на 15 %[4].

Динаміку зміни вартості батона в Україні за розглянутий часовий проміжок представлено на рис. 1.

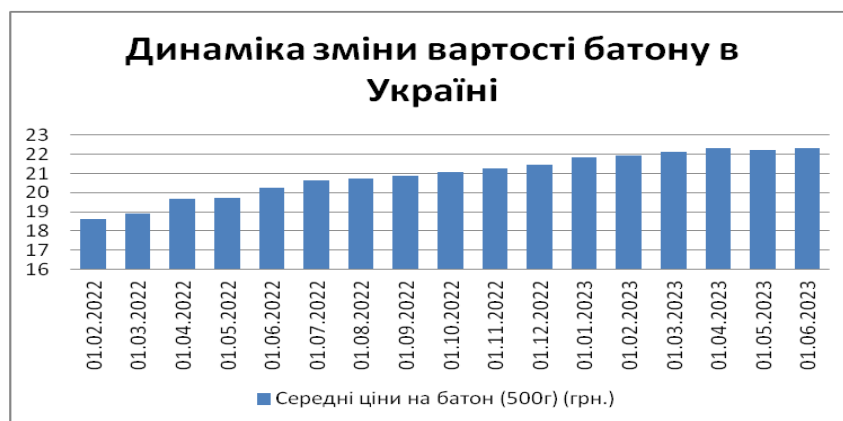

Рисунок 1 – Вартість одного батону (500 г.) в Україні за період з лютого 2022 р. по червень 2023 р.

За допомогою програмного продукту Minitab здійснили кореляційний аналіз даних, представимо його у табл. 2.

Таблиця 2 – Кореляційний аналіз макроекономічних та фінансових показників щодо вартості хлібобулочного виробу

	Обмінний курс (грн./дол.)	Індекс споживчих цін на хліб (%)	Середні ціни на батон (500г) (грн.)	Доходи бюджету України (млн. грн.)	Прожитковий мінімум (грн.)	Облікова ставка НБУ (%)	Вартість борошна пшеничного (грн./кг)	Обсяг реалізованих виробів (млн грн.)
Обмінний курс (грн./дол.)	1	-0,64	0,85	0,46	0,87	0,88	-0,44	0,84
Індекс споживчих цін на хліб (%)	-0,64	1	-0,77	-0,62	-0,82	-0,78	0,45	-0,84
Середні ціни на батон (500г) (грн.)	0,85	-0,77	1	0,66	0,94	0,85	-0,27	0,90
Доходи бюджету України (млн. грн.)	0,46	-0,62	0,66	1	0,60	0,42	-0,41	0,56
Прожитковий мінімум (грн.)	0,87	-0,82	0,94	0,60	1	0,91	-0,45	0,90
Облікова ставка НБУ (%)	0,88	-0,78	0,85	0,42	0,91	1	-0,34	0,85
Вартість борошна пшеничного (грн./кг)	-0,44	0,45	-0,27	-0,41	-0,45	-0,34	1	0,85
Обсяг реалізованих виробів (млн. грн.)	0,84	-0,84	0,90	0,56	0,90	0,85	-0,40	1

Джерело: розраховано авторами на основі даних [1],[2]

Результати кореляційного аналізу вказують на різноманітні ступені взаємозв'язку між різними параметрами. За період з лютого 2022 року по червень 2023 року спостерігається значна позитивна кореляція між обмінним курсом гривні до долара та такими змінними, як середні ціни на батон, доходи бюджету України, прожитковий мінімум, облікова ставка НБУ та обсяг реалізованих виробів. Варто відзначити також сильну кореляцію між середніми цінами на батон та обмінним курсом, доходами бюджету, прожитковим мінімумом та обсягом реалізованих виробів. З іншого боку, індекс споживчих цін на хліб виявив сильну негативну кореляцію з прожитковим мінімумом.

Враховуючи ці результати, можна стверджувати, що економічні та фінансові показники взаємодіють у складний спосіб протягом аналізованого періоду. Розглядаючи кореляцію між обмінним курсом та обліковою ставкою НБУ, можна стверджувати що обидві категорії регулюються державними органами і їхнє зростання залежить від соціально-політичного чинника у вигляді військових дій на території України. Також можна розглянути кореляції між індексом споживчих цін на хліб та прожитковим мінімумом, що свідчить про тенденцію зростання можливостей для українців споживати хліб, тобто зробити цей продукт харчування доступним.

Ціноутворення на хлібобулочні вироби є складним процесом, на який впливають різноманітні фактори. Державне регулювання грає важливу роль у забезпеченні стабільності цін на соціально важливі товари. Аналіз показав, що економічні, соціальні та політичні чинники безпосередньо впливають на динаміку ціноутворення. Наразі існує нагальна необхідність урядового моніторингу та застосування корекційних заходів для забезпечення стабільності цін на хлібобулочні вироби.

Література:

1. Мінфін. (2023, November 18). *Ставки, індекси, тарифи*. <https://index.minfin.com.ua/ua/>
2. Демографічна та соціальна статистика. *Населення та міграція*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Корреспондент.net. (2023, August 21). *Контроль за цінами на важливі продукти послабили – що лишилося в переліку*. Корреспондент.Net. <https://ua.korrespondent.net/articles/4616972-kontrol-za-tsinamy-na-vazhlyvi-produkty-poslabyly-scho-lyshylosia-v-pereliku>

4. Білашенко, Р. (2023, October 4). Ціни на хліб зростуть на 10-15 %: якою буде вартість до кінця року. [znaj.ua. https://kyiv.znaj.ua/467877-cini-na-hlib-zrostut-na-10-15-yakoyu-bude-vartist-do-kincya-roku](https://kyiv.znaj.ua/467877-cini-na-hlib-zrostut-na-10-15-yakoyu-bude-vartist-do-kincya-roku)